

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖNSÉGE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON: 220-400

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DIJ:
EGY ÉVRE 8 PENGŐ
FÉLÉVRE 4 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 70 FILLÉR

XXXVI. ÉVFOLYAM

11. SZÁM

1940. NOVEMBER

LOMBHULLÁS IDEJÉN.

Nadler Herbert felvétele.

TARTALOM:

Rapaics Raymund dr.: A levél halála.
Hajóss József: Megfigyelések.
Láposi Jenő: Óseink állattani ismeretei.
Láng Rezső: Víz partján.

Rövid közlemények.
Állatkerti hírek.
Reményi Józsefné: Madaraim.

A LEVÉL HALÁLA.

Írta: Rapaics Raymund.

A szél belekap a fába, megrázza koronájukat és pompás aranyeső, a sok elhalt falevél hull alá. Egyszerre észrevesszük, hogy ősz van. A táj szépsége megzavarodik, a fák olyanok, mint a megnyírt birkák vagy a megkoppasztott kápnok, törzsük, águk kopáran mered fel, csak itt-ott búsul rajtuk egy-egy elkésett levél. A kertekben sepergetni kezdik a lehullott leveleket, ha pedig nyitva feledjük az ablakot, a szél szobánkba küldi az őszi üzenetet. Mert nem a hideg, nem az eső hozza meg az őszt, mind a kettőben volt részünk bőségesen nyáron is, hanem a levél halála és lehullása.

A levél ugyanis mindig rövidebb életű, mint a növény, s amikor ideje letelt, befejezi életműködését, elhal és lehull a növényről. Kis növényeken ez a jelenség nem tűnik fel, annál inkább a nagyobbakon, kivált a cserjéken és a fákon, ezeknek törzsei és ágai arra rendezkedtek be, hogy a légkörben teleljenek át. Azokat a fás növényeket, amelyek minden tenyészidő elején új leveleket bontanak és a végén minden levelüket lehullatják, lombhullatóknak nevezzük. Ezeknek a levelei sem élnek egyenlő hosszú ideig, egyes fajok levelei korábban, másoké később hullnak le. Azok a fás növények, amelyek télen veszítik

el lombjukat és csak tél végén, tavasz elején kopaszodnak meg, télizöld növények. Amelyeknek lombja pedig olyan hosszúéletű, hogy a régi túléli a friss levelek kibontakozását, tehát a fa sohasem kopár, azokat örökzöld növényeknek nevezzük. A nálunk honos örökzöld növények levele másfél—nyolc éves kort érhet el.

Miként ebből látjuk, a levél élettartama faji tulajdonság, éppúgy öröklődik, mint a növény minden más faji sajátága. Másrészt azonban a külső körülmények is hatnak rá, mint általában minden életjelenségre. A kedvezőtlen körülmények közé jutott fa nyáron éppúgy leveli lombját, mint ősszel. Ezt mindenki megfigyelhette az utcai vadgesztenyefákon; a jótalajú kertekben és a szabad természetben egész nyáron szépen zöldelnek, de a városban leveleik már nyár derekán elhalnak és lehullnak.

A levél halála háromszakaszú folyamat, kezdődik a levél őszi színeződésével, folytatódik a levélasztó szövet képzésével és befejeződik a lehullással.

A levél színeződése a változás lényegének tulajdonképpen csak külső, felületi kísérő jelensége és nem is minden esetben következik be. Ismerünk olyan fás növényeket is, amelyeknek levele éppen olyan zölden hull le ősszel, amilyen zöld volt tavasszal és nyáron. Zölden hullatja le leveleit például az éger, a fagyal, néha az orgona és a kőris is. A legtöbb lombhullató fa és cserje azonban feltűnően megváltoztatja lombja színét. Az őszi színváltozás olyan feltűnő jelenség, hogy költők ezerszer megénekelték, festők ezerszer megörökítették. Volt olyan festő, külföldön is, nálunk is, aki egész életében nem tudott betelni az erdő őszi színváltozásaival és minden évben újra megfestette.

Az őszi levélszíneződésben a legfeltűnőbb a vörös és a sárga szín. A vörös szín uralja a hazai fák között a cseresznye, a körte, a koraijuhar, a borbolya, a gyűrűsom, a kecskerágó, a kányafa és az ostormenta őszi lombját, ellenben a sárga jellemzi a mezeijuhar, a hegyijuhar, a kőris, a nyír, a hárs és a dió leveleit, a külföldiek közül a vadgesztenye és az akác lombját. Különösen szép vörös sok északamerikai és keletázsiai fás növény lombja, ilyen, ahogyan mindenki tudja, a borostyánszőlőé, az ecetfáé és az északamerikai tölgyeké. Egyes északamerikai és japáni

... a kertekben sepergetni kezdik a lehullott leveleket ...
Nadler Herbert felvétele.

tájak világhírűek gyönyörű őszi színváltozású erdeikről.

Mi okozza tulajdonképpen a levél őszi színváltozását? Röviden összefoglalva, a levélben lévő használható anyagok kivándorlása, kivonása. Különösen a nitrogén, a foszfor és a kálium az a három fontos elem, amelyet a növény nehezen pótolhat, ezt a hármat vonja ki a levélből. Erről a lehullott levelek vegyi elemzésével könnyű meggyőződni. Ellenben ugyanakkor a lehullott levelekben nagyon sok a kalcium és a szilícium, két olyan elem, amelyből a talajban igen sok van, a növény kénytelen fölös mennyiséget felvenni, de igyekszik tőlük szabadulni. E két elem felhalmozódásában jelölhetjük meg általában a lombváltás okát. Amikor a levelek ezzel a két elemmel annyira megtelnek, hogy már nem teljesíthetik feladatukat, a tápanyagok áthasonítását, azt mondhatjuk, hogy megöregedtek és elérkezett levetésük ideje.

A lomb színeződése, vagyis ahogyan most már tudjuk, a szűkében lévő elemek kivonása, körülbelül két-három hétig tart. Ez alatt az idő alatt lényegesen csökken a levelekbe irányuló vízvezetés és ugyanakkor a vízpárologtatás is. Az edényekben dugaszoló tömlők keletkeznek, a légnyílások zárósejtjei nem nyílnak ki. Egyre kevesebb sejtben marad működő élőanyag, vagyis sejt plazma, mert a növény sejtről-sejtre üríti ki a levelet. Élő sejtet igen gyakran még a lehullott levélben is találunk, a földön heverő őszi levél tehát nem minden részében halt el, halálának utolsó részletei a földön érik.

A levél ugyanis tulajdonképpen nem egyszerűen lehull a fáról, hanem azt kell mondanunk, hogy a fa leveti magáról elhasznált lombját. Amikor a növény a fontos elemeket a levélből kivonta és a szárban, a rügyekben felhasználta vagy elraktározta, a levélnyel tövében, a szár felületének folytatásában, választó szövetréteg keletkezik, ennek felületén a sejtek kigömbölyödnek, ezért ott az összefüggés mindinkább meglazul és végül a levelet már alig-alig tartja valami a száron; saját súlyánál fogva lehull vagy magával ragadja a szél. De még a szél sem erőszakosan tépi le a fáról, hanem csak könnyedén lerázza a már leválasztott terhet. Éppen ez okozza az őszi levélhullás könnyedségét, tömegességét, amely a lényegében nem kedves jelenséget költőivé teszi. Ha levélhullás idején az éjszaka fagyot hoz, ez is sietteteti a levél leválását.

Igen érdekes, hogy egyes fák lombja az elhalás után sem válik le, hanem a fán telel. Gyakori ez a jelenség egyes tölgyfákon és hársfákon;

„... a szél szobánkba küldi az őszi üzenetet ...”
Nadler Herbert felvétele.

erről mindenki meggyőződhet az erdőben és a városi utcákon. Az ilyen lombot télállóknak nevezük. Ez ugyanolyan jelenség, mint a száraz termés télállósága; szintén gyakran látjuk a hársfákon és az akácfákon. A városi ember is elgondolkozhat azon, miért veti le egyik akácfa elszáradt hüvelyét és miért marad meg a másikon egész télen.

A választó rétegnek azonban a fán más feladatot is kell teljesítenie. A levélnyom nem maradhat nyílt seb, hanem be kell hegednie. A leválasztással egyidőben megindul a hegesztő szövet képzése is és annyira halad, hogy amikor a levél lehull, a hegesztő szövet a levélnyomot már beborította parabórral. A levélnyomok ugyan a levélhullás után az ágakon még sokáig láthatók, különösen azokon a fák, amelyeknek levelei az ágakkal nagy felületen függttek össze, miként például a vadgesztenyefákon, de ez már nem okoz semmi bajt, mert az új parabőr az ágak belsejét éppúgy elzárja a külvilágtól, mint a szár többi részén a régi parabőr. A levélnyom bevonásának,

a levélripacs kialakulásának ideje különböző, egyes esetekben a levélhullás kezdetéig fejeződik be, más esetekben azonban hetekig, sőt évekig is eltart.

Hogy a külső körülmények mennyire hatnak a levél élet-tartamának kialakulására, legjobban azok a kísérletek mutatják, amikor lombhullató fákat forróégövi tájra telepítettek át. Európai származású őszibarackmagvakat dugtak a földbe a Réunion-szigeten. Ez a francia sziget az Indiai óceánban van, éghajlata forró-égövi és nagyon egyenletes. Az őszibarackmagvakból nőtt fák az új hazában évről-évre későbbben vetették le lombjukat; idővel télizöldnövényekké lettek, végül két évtized múltán leveleik élettartama meghaladta az esztendő időtartamát, vagyis a lombhullató őszibarackokból örökzöld fák lettek. Ez a tulajdonságuk öröklődött, magjukból örökzöld őszibarackok keltek. Sőt új tulajdonságuk akkor is megmaradt, amikor felvitték magjukat a hegyekbe, ahol az Európából közvetlenül származó őszibarackmagokból lombhullató fák keltek. Más esetekben azonban a lombhullató fák tulajdonsága a forró-égövben nem változott meg; az enyhe éghajlat alatt is éppúgy hullatták leveleiket a fák, mintha zordon

Lombjukat hullató nyírfák. Nadler Herbert felvétele.

tél következett volna rájuk. A tulajdonságok öröklődése és megváltozása fajok szerint különböző, a természet változékonysága kifogyhatatlan.

MEGFIGYELÉSEK.

Írta : Hajóss József.

Aki a szabad természetben nyitott szemmel jár és nemcsak néz, hanem lát is, annak számtalan alkalom kínálkozik igen érdekes jelenségek megfigyelésére. Második reáliskolás diákkorom óta foglalkozom bogarak gyűjtésével; minden szabad időmet a gyűjtésnek és megfigyelésnek szenteltem, s ezalatt az öt évtized alatt sok olyan esetet láttam, amelyet érdemes volt feljegyezni. Ezek közül néhányat az alábbiakban ismertetek.

Még diákkoromban egyízben Gödöllő határában, a babati major környékén gyűjtögettem kora reggel óta; sok érdekes fajt sikerült kézrekerítenem, míg végül gyomrom figyelmeztetett, hogy a delet már régen elharangozták. Letelepdedtem hát egy cserfa tövébe és hátizsákomból — akkor még nagyon ritka dolog volt Budapesten — előszedtem az elemózsiaát. A nap magasán állt — alig múlt 2 óra — s a cserfa egyik ágának árnyéka éppen elem vetődött. Az árnyékon egyszerre csak különös mozgást vettem észre. Mi okozza ezt a furcsa mozgást? Hamarosan megállapítottam, hogy a sajátságos tüneményt két bogár okozza; egy hősincér (*Cerambyx cerdo*) és egy hím szarvasbogár (*Lucanus cervus*) állt egymással szemben az ágon.

A cincér hosszú csápjait előrenyújtotta és szabályszerűen dobolt velük a szarvasbogár feje tetején. Ezt láthatóan idegesítette a kalapálás; hatalmas rágóit kitarva, neki-nekiiramodott a cincérnek. Ez fürgén hátrált, de amikor ellenfele megállt, megint előrement és folytatta a dobolást a lomha szarvasbogár feje tetején. Félórahosszatt figyeltem a jelenetet, de más nem történt, csak az, hogy a szarvasbogár, amikor a cincér kötekedését megsokallotta, dühösen nekirugaszkodott, mire amaz meghátrált, de amint a szarvasbogár megnyugodott, ott folytatta, ahol abbahagyta. A harc végét nem győztem megvárni, s a küzdő feleket gyűjtőüvegembe tettem; ott minden harcnak vége szakadt. Hasonló esetről még nem hallottam.

*

1932 nyarát Somogy-megyében, Taszáron töltöttem fiamnál. A község határához körülbelül ezerötszáz hold erdőterület tartozott; ennek változatos faállományában kitűnő gyűjtőterületek voltak és rengeteg számóca termett. Péter és Pál napján ebéd után kimentünk az erdőre. Menyem és unokáim szorgalmasan szedték a számócát, fiam pedig segített gyűjteni. Egyszerre csak

nagy titokzatosan odasompolyog hozzám és szó nélkül odavezet egy szép szál tölgyfához. Legnagyobb meglepetésemre két galacsinhajtóbogár (*Sisyphus Schaefferi*) volt a meglehetősen függőlegesen álló fa derekán, mintegy nyolcvan centiméter magasan a föld fölött. Nagy buzgóan igyekeztek galacsinjukat még magasabbra vinni. Érdeklődve figyeltük ezt az igazán »sisyphusi« munkát. Közben a két bogár még vagy tíz centiméterrel magasabbra mászott, de ott egy ágcsont állta útjukat. Ezt sehogyan sem tudták megkerülni; annyira erőlködtek, hogy végül a galacsin is lepottyant. A két bogár kis ideig még a törzsön maradt, majd szárnyra kelt és elszállt; a galacsinnal nem törődtek többet. Figyelmesen megvizsgáltam a törzset és mintegy két méternyi magasságban odut találtam rajta, tele korhadékkal, televénnyel. Lehet, hogy a két szorgalmas munkás oda igyekezett, hogy galacsinját a televényben elássa.

*

1934 nyarán a Jánoshegyen nagyon elszaporodott az erdeigér (*Apodemus sylvaticus*). Lépten-nyomon megfigyelhette az ember a fürge kis állatokat, amint földalatti lakásuk bejárója mellett bohókás mozdulataikkal tisztálkodtak. Egy alkalommal a Virágvölgyből jöttem hazafelé, s a gyalogúttól vagy két lépésnyire egy egeret és egy csuszkát (*Sitta caesia*) láttam egymással szemben. Az egér hátulsó lábán ülve, két kis »kezével« a madár felé kapdosott, az pedig csőrével ütögetett az egér felé. Játék volt-e a mulatságos jelenet vagy pedig verekedés készült, nem tudom, mert egy szélrohám az egyik bükkfáról egy száraz ágdarabot vert le az ellenfelek mellé, mire csapat-papot otthagya eltűntek szemem elől.

*

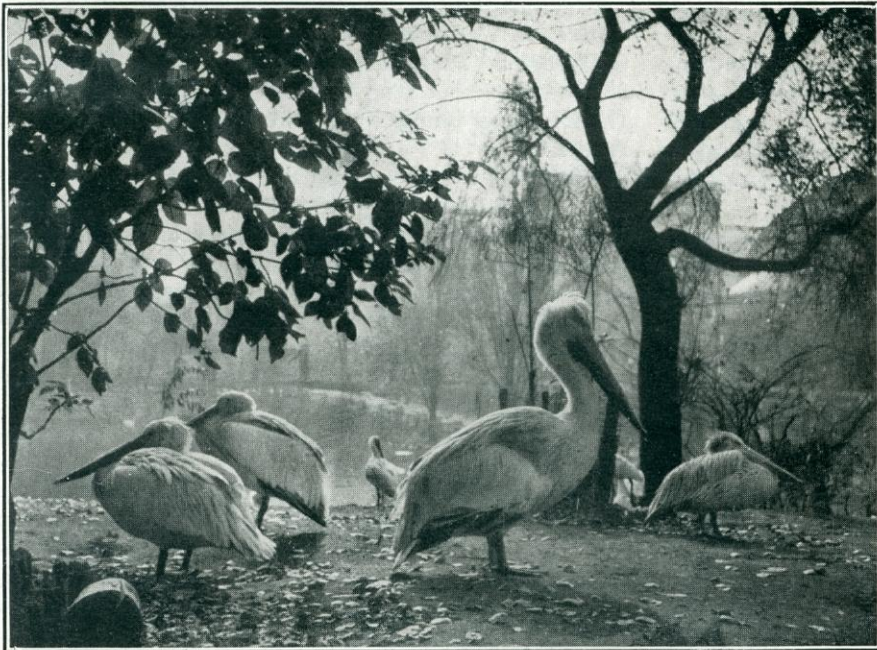
Nem tudom, látott-e már valaki denevért, amint vizet ivott? Ennek a bizonyára ritka látványnak voltam szemtanuja 1935 nyarán, a budai Corvin-téren. Reggel 1/2 9 óra tájban — a reggeli órák ellenére már rekkenő meleg volt — a tűző napsugarak elől a szökökút mellé, egy fa árnyékába húzódtam. Egyszerre egy gyorsröptű szürke állat tűnt fel, a szökökút körül keringett és néhányszor lecsapott a vízbe. Óvatosan közelebb lép-

tem, s ekkor határozottan megállapíthattam, hogy denevér, mégpedig egyik patkósorrú faj, s azt is megfigyelhettem, hogy minden lecsapás alkalmával fejét a vízbe mártja. Öt-hat percnyi keringés után elszállt. Vajjon a nagy meleg okozta-e, — a lánchídi hőmérő 28 C fok meleget mutatott — hogy a kis állat ebben, a denevérnek nagyon szokatlan időben üdülést keresett a szökökút vizében?

*

1935 augusztus havában két hetet a Mohácsi-szigeten, *Frigyes főherceg* birtokán töltöttem. Nagyon érdekes és változatos ott a madárvilág. Nem vagyok madár-búvár, nem tudom megnevezni az apró madarak sokaságát. A nagyok közül azonban feltűnt a szalakóta (*Coracias garrulus*), ez a tarlók széléről s a keresztek-ről negyven-ötven lépésenként felröppent; láttam rétisast (*Haliaetus albicilla*) is, amint a Duna fölött szárnycsapás nélkül úszott a levegőben; a szigeten ebből még három-négy pár fészkel és védett madár. Legjobban meglepett azonban a kiskócsag. Ebben az időpontban — augusztus 14-én! — a gólyák már szorgalmasan gyülekeztek s a védőtöltés és a Duna között, a mintegy félkilométer széles árterületen százszázötven főnyi csapatokat lehetett látni. Az egyik gátörház környékén gyűjtögettem, ügyet sem vetve a gólyákra, amikor körülbelül száz lépésnyire egy nagyobb csapat repült fel. Erre mégis odanézttem; nagy csodálkozásomra tizenegy kiskócsag sétált az egyik pocsolya szélén. Óvatosan igyekeztem közelükbe lopódnani, de a gólyák felröppenésére már a kócsagok is figyeltek, hamarosan szárnyrakeltek, néhányat keringtek, majd a Duna felé szálltak s a parttól mintegy száz lépésre, a zátonyos szigeten egy óriási nyárfára telepédtek. Gyönyörű látvány volt a tizenegy hófehér nagy madár, amint a napfényben keringett, majd az egyik hatalmas ágon katonás sorban állt. Másnap már haza kellett utaznom, ezért további megfigyelésre nem volt alkalmam. Érdeemes lenne megállapítani, vajjon ez, a hazánkban már kipusztuló madár valahol a Duna alsó szakasza mellékén, a mocsarakban fészkel-e?

Másnap, hazafelé menet, a hajóállomáshoz vezető tizenhét-kilométeres úton egy másik érdekes madarat, a méhészmadarat vagy gyurgyalagot (*Merops apiaster*) figyelhettem meg. Amikor az út kiért a fák közül, egyszerre csapatosan röpökdtek a gyurgyalagok. Olyan bizalmasak voltak, hogy az alattuk haladó kocsis sem zavarta őket. Feltűnő volt, hogy az útmenti telefonvezeték sodronyaira is ráültek, holott lábuk alkotása miatt ilyen vékony tárgyakon nagyon nehezen tudnak egyensúlyt tartani. Kérdésemre a kocsis elmondta, hogy a Duna magas löszpartjaiban csapatosan fészkelnek. A Dunántúlon jártam, Somogy-megye déli részén, de seholsem találkoztam velük; igaz, hogy az csupa erdős vidék, ahol fészkelésre alkalmas helyet nem találnak.

Őszutó az állatkerti nagytó partján. Szabó József Ferenc dr. felvétele.

ŐSEINK ÁLLATTANI ISMERETEI.

(Egy XVII. századbéli érdekes állattani munka.)

Írta: Láposi Jenő.

Akármilyen szigorú értékmérővel méri a mai kor szakembere az ókor keleti népeinek, például a szumiroknak, asszíroknak, egyiptomiaknak műveltségét és tudását, el kell ismernie, hogy ez a műveltség magasszínvonalú és eredeti volt. Annál érthetlenebb tehát, hogy a természettudományokat elhanyagolták. Az első állattant nem keleti nép fia, hanem egy görög tudós, *Aristoteles* írta. A második úttörő meg *idősb Plinius* római nemes volt.

Hazánkban az első részletes magyar állattant *Lippay Prokopius* szerkesztette. Ezt az utókor, sajnos, nem ismeri, mert kézen-közön elkallódott. Utána két terjedelmesebb állattannal *Apáczai Cseri János* és *Miskolczi Gáspár* ajándékozta meg nemzetét.

Ezt a rövid ismertetést *Miskolczi* testes könyvének szenteljük. Sem ő, sem elődei nem jártak eredeti nyomokon, hanem anyagukat jobbra idegen forrásokból vették.

Az 1691-ben Görgényben készült szakmunka címe a XVII. század ízlésének megfelelően meglehetősen hosszú: »Egy Jeles Vadkert, avagy az oktalan Állatoknak, úgymint az Négy lábúaknak, az Madaraknak, az Halaknak, az Tsúszómászó Állatoknak és az Bogaraknak öt könyvbe foglaltatott tellyes Históriaja, mely elsőben az Tudós és Híres Franzius Farkas wittenbergai Szentírásmagyarozó Doktor által Deák nyelven irattatott és sokízben kinyomattatott«.

A szerző ezt a művét *Vas György* erdélyi táblai asszesszornak (bírószági ülnöknek) ajánlotta, mert az ajánlás akkor is divat volt. Munkájának jellemző saját-sága, hogy állatleírásait sűrűn átszötte a bibliából vett idézetekkel, azonkívül közmondással, példázattal, versecskével is teletűzdelte és az egyes állatok kirívó tulajdonságaiból olvasói számára erkölcsi szabályokat vont le.

Igaz ugyan, hogy ezek a sujtások és sallangok írásmódorát élénkebbé, érdekesebbé és színesebbé tették, de az is való, hogy a sok »körítés« ártott műve komolyságának, egységességének és tudományos megállapításainak.

Ezen a furcsa írásmódon azonban nem illik meg-ütköznünk, mert ez is olyan régies szokás volt, amilyenek a *Cicero* védőbeszédeiből átvett kilométeres körmondatok; ezekben az alany olyan messzire esik az állítmánytól, akár a magyar sógorság a vérbeli atyafiságtól.

Mellőzhetetlen volt hajdan az »elüljáróbeszéd« és a verses befejezés, meg a sarkigazság is. Az ökör például mérsékletre tanítja az embert. Ezt verses mondóka hirdeti ily módon:

»Ne igyál, amikor nem kell!
Senkire ne köszönd mértékkal!
Végy példát a te ökrödtől,
Ki nem iszik kelleetlenül«.

A bölcselkedő bevezetést az állatok felosztása és bő ismertetése követi. Ebben a fejezetben leírja, hogy a természettudósok az oktalan állatokat különböző elvek szerint osztályozzák. »Némely állatok — mondja *Miskolczi* — mondatnak véreseknek, némelyek pedig vérteleneknek. Véresek azok, melyeknek tulajdon vérük vagyon. Ezek nagyobbak és nemesebbek a vérteleneknél. De van néhány víziállat, mely sokkal nagyobb a

véresnél, mert Isten a halak között is akart valami derekas nagy állatot támasztani, hogy legyen királya a többinek. Vértelen az az állat, melynek nincs saját meleg vére. Ilyenek a derekukban mintegy kettévágott bogarak (méh, darázs, légy.)«

»Némely állat lábon jár, a másik ellenben »repe« (repül). Az egyik úszik, a másik meg kúszik. Vannak továbbá ellő, tojó, levegőégbeli, vízi, földi stb. fajok. Vannak némák és »hangosszavúak«. Élnek ezeken kívül még »oktalan és okoskodó« állatok is. A szpongya és a tengeri csalán a földből terem, ezért hasonló a fűhöz«.

A szerző a rendszerezést a négy lábú emlősökön kezdi. Rendre-sorra leírja az elefántot, a tevét, az oroszlánt, a medvét, a párducot, a pézsmamacskát, a sordélyt, a petymeget és így tovább. Némelyikről meglepő dolgokat tud.

Az elefántról — egyebek között — ezeket írja: Nagy, rút, de okos jószág. Isten első »alkotmánya«. Igazi »behémót«. Farkának — jóllehet a Szentírás a cédrusfához hasonlítja — semmi hasznát sem látja. »Sőt a legyek miatt nagy nyughatatlankodtatására vagyon«. *Aristoteles* szerint naponként tizennégy macedon veder vizet fogyaszt. Lefeküdni sohasem mer, mert nem tudna talpraállni. Ezért fához dőlve szokott szundikálni. A szercsenek megölik és megeszik. *Plutarchos* feljegyezte, hogy Alexandriában egyszer egy elefánt beleszeretett egy szép asszonyba. Valahányszor a menyecske elsétált mellette, mindannyiszor »nagy nyájassággal és gyengédeden hozzátörleszkedett a takaros asszonyiállathoz« és almával kedveskedett neki.

Miskolczi hallomása szerint, amikor a vadászok az őserdőknek ezeket az óriásait üldözőbe veszik, azok toporzékoló dühükben agyarukat villásan elágazó vastag faágak közé illesztik, ott kettétörik és menekülésiük közben eldobják, mert tudják, hogy ellenségeik ezeknek a megkaparintása végett igyekeznek őket törbecsalni vagy elpusztítani. Amikor a nemiösztön erőt vesz rajtuk, az erdőrengetegbe rejtőznek, mert »felette igen szégyellősek. Idegen fajbéli állattal nem sarhudnak (párosodnak). Sőt még a maguk felekezetivel is csak ritkán. Mivel félnék a sárkányoktól, mindig a vízben ellenek«.

Azt is jó tudnunk, hogy az elefánt »igen szép példázója a házassági szent életnek, mert hű a párjához«. Ha valamelyikük elpusztul, tetemét élettársa elföldeli vagy falombbal betakargatja. Ez az érdekes könyv azt is közli velünk, hogy az elefánt nem tud úszni. Fél a vörös szőlőfürttől, a tűztől, egértől és a disznó rőfögésének hallatára borzalmas haragra gerjed. Nem is sejtenők, hogy a vörös színtől azért irtózik, mert »... ez a szín megháborítja a piros vérben uszkáló spirituszokat. Az így megháborított vér pedig felingerli egész testét«.

A tevét ekként ismerteti: Magas, púpos, vörhenyes-színű, tisztaéletű állat. A lovat nem szíveli közelében. A hideg idő árt egészségének. A vizet addig meg nem issza, amíg a tó vagy folyó iszapját mellső lábával fel nem kavarta. Ebben hasonlatos az olyan izgága emberhez, aki csak akkor boldog, amikor a mások békéjének vizét alaposan megzavarja és közöttük háborúságot okoz.

Az oroszlán, akár a nyúl, nyitott szemmel alszik. Alvás közben farkát meg-megcsóválja. Mégpedig azért,

hogy az emberek alvását ne is gyanítsák. Nemes, kevély, gyors és kegyetlen dúvad. »Valamint hogy a lovak istökük által mutogatják az ő lelküknek nemes voltukat : azonképpen az oroslán az ő farkának alkalmaztatásából mutogatja. Mert mikor megharagszik, akkor a farkával a földet ütögeti. Mikor pedig haragja megsöndesedik, akkor a maga hátát verdegéli véle«.

Az oroslán éber alvásával arra int bennünket, hogy az istenes vezetőknek is ébereknek kell lenniök, hogy az ördög a hívek nyájában kárt ne tegyen. És ahogyan az oroslán gyűlöli a majmot, meg a farkast, azonképpen a hívek és igazak is megvetik a hízelkedőket és a ragadozókat.

Az ókorban élt *Aelianus* meséli, hogy egyszer egy pákosztos medve betévedt Trákia egyik barlangjába és ott két magára maradt oroslánkölyket megmárt. Azután pedig, mint aki üdvös dolgot művelt, felmászott a barlang szomszédságában az egyik fára, mert hallotta a közeledő hímoszlán félelmetes bögését.

Amikor az apaállat családi szentélyébe lépett és szépreményű ivadékait vérbeborulva találta, szörnyen felbőszült és keresni kezdte a merénylőt. Csakhamar rá is bukkant. Minthogy azonban fára mászni nem tudott, keresett a közelben egy favágót és arra kényszerítette, vágja el derékon azt a fát, amelynek lombátorában a gazfickó meglapult. A megrémült ember azonban el akart illanni. Erre a fenevad gúnyjánál fogva fogai közé kapta és a medvének védelmetadó fa alá cipelte. Az értelmes favágó tüstént ráeszmélt, milyen feladat vár rá. Mindaddig vágta a fa derekát, amíg ketté nem vált. A medve lezuhant és az oroslán martaléka lett. Azt lehetne gondolni, hogy a csodálatos mese ezzel véget ért. Pedig nem! Az állatok jószívű királya ugyanis az ízes lakoma után jötevőjét ismét felkapta és visszavitte ugyanarra a helyre, ahonnét elhozta.

Íme, a sivatag királya nemcsak felségjogát gyakorolta, amikor az ember életének megkegyelmezett, hanem egyúttal a gyaloglástól is megkímélte. Őseink, szépapáink az ilyen dajkameséket még elhitték.

Miskolci könyve a jávorszarvast beléndnek nevezi. De, hogy az avatatlan olvasó össze ne tévessze a beléndekkel, siet kijelenteni, hogy a »helvéciusok vadszámárnak, más népek viszont lószarvasnak vagy maklisbestiának nevezik«. Különös ismertetőjele, hogy »igen tömérdek a felső-ajka« és hogy csülkeiben Istentől való orvoslóerő rejlik, mert a nehéznayavalyában szenvedő csecsemőt meggyógyítja. Az apró gyermekek aranykeretbe foglalva és láncrakötve ígézés ellen nyakukon viselik.

Már most mire oktat bennünket ez a derék jószág? Íme, a felelet: »Miképpen az Belénd felette keserves szóval szokott nyiretni (azaz bögni) : azonképpen az eklé-

ziának is gyakorta siralmas állapotja szok lenni«. (Kissé homályos!)

De lássunk más állatot is!

A szalamandra fehér gyík. Olyan rendkívül fagyosvérű teremtmény, hogy testének hidege még a lobogó lángot is eloltja. Ha felkúszik az almafára, lehellelte megmérgezi gyümölcsét. Aki az ilyen almát megízleli, Ádámnál is rosszabb sorsra jut, mert előbb meghal, mint elkárhozik.

Űkapáink azt is tapasztalták, hogy ha nyála valakinek haját megfertőzi, az rögtön megkopaszodik. (Úgy látszik, korunkban nagyon elszaporodott ez az átkos állat, mert minden második ember kopasz már.)

Az áspiskigyó azonban még a szalamandránál is veszedelmesebb csúszómászó. Marása akkor a legborzalmasabb, amikor előzőleg varasbékát reggelizett. *Plinius* azonban úgy véli, hogy a seb ecettel való kimosása megment a haláltól. Az egyiptomi áspis ellenben már jámbor állat. Ott ugyanis a gyerekek ujjának pattogatására előmászik lyukából és eljátszik a házínéppel. Okos tanácsot tőle is kaphat az ember. Mert »miképpen az áspis az ő füleit bedugja a farkával, hogy ne hallja meg a varázslók csábítószavát : azonképpen az istentelenek meg nem indulnak Isten profétáinak szavukon«.

A szerző mulatságos megállapítása, hogy a légy a vipérának a muréna nevű tengerihallal való párosodásából születik. Azt is kevesen tudják manapság, hogy, ha az ember a vipera szájába köp, a fenevad toroka rothadni kezd.

Végül még néhány szót egy fűrgé lakótársunkról, a bolháról. Erről *Miskolci* könyve azt mondja, hogy »... mikor mások vérével megelégszik, ravaszága szerint nem marad meg az ingben, hanem a dolmányának vagy a nadrágnak a ráncái közé siet. Ott lerakja tojásait és kiköltött fiait a köntös ráncsaiból beljebb, az ing ráncsaiba viszi«.

Még jószerecse, hogy lehet ellene védekezni. Ilyen ellenszer a fodormenta, a ruta, a fokhagyma, a borseprő, méz, meg a ... vadászat, amiben a nők nagy mesterek.

Miskolci fejtegetéseit ekként fejezi be :

»Áldott légyen az Úr, kezdéshez, hogy segedelmet Végéhez is nyujtott. Vegye jókedvvel! Ámen!«

*

Szemelvényeket mutattunk be a harmadfél százésszentes »Egy jeles Vadkert« című állattanból. Sajnos, csak sovány ízelítőt, mert a sok érdekes és mulatságos adat részletes tárgyalására nincs terünk. De ebből az ösztövé anyagból is látható, milyen ferde és hamis véleményük volt akkor még a »tudósoknak« tartott természetbúvároknak is rengeteg olyan ismeretről, amelyet ma minden középiskolás diák jobban tud.

VÍZ PARTJÁN.

Írta : Láng Rezső.

Hallgatom a csendet. Szép a hangja. Idegzsongító. Lélekpihentető.

Szitakötő libben egy sáslevélre. Reggeli tornáját végzi. Hosszú, karcsú teste úgy hajladozik fel-le, mint a kútgém. A végén egy kis kolonc is van. Kék. Mint egy pirinyó nefelejes. Maga alá görbíti testét. A kék fej és a kék kolonc egymás közelében világít. Minden

egyéb fekete rajta. Aztán kinyújtózik, a kis kék koloncot a magasba tartja, és úgy marad. Befejezte a tornát.

Éktelen káromkodás hasít a csendbe. Horgásztárs. Elszalasztott egy pontyot. Persze, óriásit. Nem láttam, de tudom. Mert ami elszalad, az mind óriási. Szent Péter bizonyára két kézzel kapott füléhez, hogy ne hallja a pogányt. Hogy még az ő fiai is! Hallatlan!

Péter, Péter, halász voltál Te is! Elfelejtetted már? . . . Te talán sohasem? . . . Ámbár ki tudja. Persze, nem horgászott soha. Hálóval dolgozott. Az békésebb multság. Munka. Kenyérkereset. A sikertelenség csak fáj, de nem bősít. Otthon várják a kenyeret.

Mondom, hálóval dolgozott. Ha igen sportszerűen akart cselekedni, legfeljebb varsákat rakott le. Vagy nem ismerte a varsát? . . . Meglehet. De ha ismerte, bizonyára lerakta, s aztán rábízta . . . Igen ám, de kire? . . . Csakis a jó Istenre, mert akkor a halásznak nem volt még külön védőszentje. Könnyű a mai halásznak. Neki már van. Éppen Szent Péter, aki istentelen káromkodása hallatára két kézzel fogta be fülét. Igaza van. Jobb is az ilyent nem hallani, különösen annak, akinek védőszentje mivoltánál fogva adott esetben még védenie is kell a pogányt.

Horgászom én is. Csak úgy a magam módján. Nem szenvedélyem, de tapasztaltam, hogy sehol olyan jól

pipázom mint egy gyárkémény és hízalalom a szúnyogokat. Ezzel minden külsőség megvan, s így senki sem kételkedhetik horgászai mivoltomban. Igaz ugyan, ott van Szikra kutyám is, és ezen méltán megütközhetik egyik-másik vérbeli horgász, hogy mi szükség van horgászásnál vizslára. Pedig be sokszor hasznát veszem! Hát ki hozza ki a horogvesszőt, ha valamelyik csintalan hal a vízbe rántja? . . . Talán én menjek utána? . . . Azt már nem! Vagyis végeredményben kiderül, hogy Szikra horgászik. Én csak szemlélődöm.

Ezidén is van egy bizalmas jóbarátom, aki minden nap meglátogat, egy pompásan fejlett kecskebéka. Amikor ott megjelenek, ugyan mindig ijedten ugrik a vízbe, de ha már minden megcsendesedett, csak hamar megint előbukkan, s némi gyanúval bár, de lépésről-lépésre közeledik hozzám, amíg csak el nem foglalja szokott helyét. Közvetlen közelemben, úgyhogy kézzel is elérhetném. Akkor aztán nézzük egymást.

Megvallom, én nem tudok olyan szép mereven nézni, mint ő. Nem is bírom olyan sokáig. Eleinte csak megkísérlem, hogy szeméből kiolvasom gondolatait, de merev nézése végre elfáraszt és szép csendesesen elfordítom tekintetemet. Inkább a vizet nézem, mert az többet beszél a béka szeménél.

Egy kis kenyérmorzsát szórtam bele, s olyan élet van azon a kis folton, amelyet talán még Londonban sem látni. Egymás hegyén hátán nyüzsög a sok apró hal. A legkisebbek alig látható, áttetsző párányok, a legnagyobbak legfeljebb kisuujnyiak. Közben széjjel-széjjel-rebbernek, mert közéjük ront egy náluk alig nagyobb csuka. Még a földből sem látszik ki — ahogyan emberre szokták mondani, — de már rabol. Egészen felnőttesen. Meglapul valami úszó levél alatt, s onnan tör elő tűneményes gyorsasággal. Úgy megkavarja a vizet, mint valami liputi óceánjáró. Hát

nagy benne az erő, az biztos. És a bátorság is. Mert csak úgy legényesen belerontani ekkora tömegbe, s onnan kihalászni a legízesebb falatot, ehhez bátorság is kell. Több; vakmerőség. Az éhség vakmerősége. És még valami; veleszületett semmibevevése a hitvány népségnek. Mert számára a többi hal csak hitvány tömeg. Fegyvertelen, gyáva csürhe. Még az sem. Birkák. Csak vergődni tudnak, csak menekülni, de védekezni nem.

Megérkezett másik barátom, a törpegém is. Észre sem vettem, amikor jött, olyan hangtalanul suhant helyére. Jó reggelt köszöntött. Olyan a hangja, mint amikor az ember a bambuszvesszővel suhint egyet. Nem nagyon erősen, csak annyira, hogy inkább bűgjön kicsit, mint süvitsen. Többet nem is szól, hanem kíváncsian csavargatja fejét. Látom, félszemmel engem figyel, fogadtam-e köszöntését. Úgy látszik, megnyugodott, mert némi ügyetlen topogás közben megfordul és nádszárlól nádszárra lépegetve eltűnik a nádban. Már csak ő lát engem. Én csak a nád ingásán látom, hol van.

A sárgarigó a fán, a nádiverebek a nádasban, ugyan csak fogadják köszöntését. Az szíve szerint szidja a

A Balaton Aligánál. Kurfürst István felvétele.

pihenni nem lehet, mint a víz partján. Az ember bedobja a horgokat, egyideig nézegeti a dugókat, aztán lassan megfeledkezik mindenről, főképen pedig a horgokról. Azok magukban is elég jól elmulathatnak a vízben, mert a fenéken járó apróságok eleget bizárgálják őket ahhoz, hogy ne unatkozzanak. Ha pedig netán leszedik róluk a csalit, annál jobb. Leszerelésnél legalább ezzel sem kell vesződni.

Ilyenformán, persze, nem sok halat hozok haza. De ez nem baj. A halnak is egészségére válik, ha a vízben maradhat, nekem is kedvemrevaló, ha nem kell a sikamlós hallal vesződnöm, sőt még ennem sem kell belőle. Mert nem nagyon szeretem; csak a vízben.

Miért horgászom akkor? . . . Ennek is megvan az oka. Ha ugyanis csak úgy odaülnek a víz mellé és magamfeledten órákhosszatt bámészkodnám, a jó Isten sem venné le rólam a gyanút, hogy kicsit ütődött vagyok, vagy legalábbis szerelmi bánat gyötör. Talán még olyan is akadna, aki lesné, mikor ugrom már a vízbe. Így azonban horgászom. Ebben senki sem talál kivétnevalót. Ott meredeznek előttem a minden kellékkel felszerelt bambuszok, van fött kukoricám, van gilisztám,

falusi előljáróságot, megadva a bírónak is, a kisbírnak is a magáét, ami véleménye szerint megilleti őket. Pedig ha tudná, mit művel! Hogy hatóságot rágalmoz! Botránkoznak is rajta eleget a nádiverebek és nem győzik egymásnak mondogatni, micsoda orcátlan fráter a sárgarigó. Csak a nád bólogat rá helyeslően. De neki már olyan a természete, hogy mindenre rábólint. De a nádiverebek — mondom — nagyon botránkoznak. Nem is annyira meggyőződésből, mint inkább csak azért, hogy pletykálkodhassanak. Mert ezt nagyon szeretnek. Be nem áll a csőrük egy pillanatra sem, járja a »csere-csere-csirr-csirr«, hogy szinte lélekzetük is elfogy bele. Hát igazuk is van! Orcátlan fráter a sárgarigó. Isten tudja, merre kujtorog télen. Csak akkor jön haza, amikor már terített asztal várja mindenhol, aztán még szidja a hatóságot. Mintha bizony nem annak köszönhetné, hogy a sok édes gyümölcs megmaradt a fákon, és nem lopták le még éretlen korában vásott gyerekek, útszéli csavargók. Nem hiába forgolódik sokat emberek körül, tőlük tanulhatta a csúf hálátlanságot.

Beleszól a botránkozásba szárca-mama is. Szűkszávú asszonyosság. Csak egyet szól, de ebben aztán benne van minden.

Nagyon megadhatta a magáét a sárgarigónak, mert felkerekedik és tovább repül. Meg lehet elégedve munkájával; már alaposan felkavarta a kedélyeket. Elmegy, hogy másfelé is hintse a konkolyt. Hát ilyen bitang!

Talán a megbotránkozás csalta ki nádpalotájából, de megint előbújt a törpegém. Biztos, hogy én különbejáratot készíttettem volna. Nem lehet jó azokon a hajladozó nádszálakon lépegetni. Egyik lábán lefelé, a másikon meg oldalt áll. Látom, hogyan markolja a nádat. Ugyan mit tenne, ha neki is cipő volna a lábán? Olyan vastagtalpú, mint az enyém. Bezeg másképen készíttetné el palotája bejáratát!

De hát ő gém. Palotája is gémpalota. És hogy ez gyönyörű, abból látom, ahogyan kísétál. Mert olyan peckesen, olyan begyesen jár, orrát olyan magasan hordja, akárcsak valami király. No, nem igazi királyt gondoltam, csak amolyan színpadit. Mert az mindig magasan hordja az orrát, valahányszor felteszi a papírkoronát. Azt hiszi, a király mindig király. Pedig sokszor bizony ember is. Aztán az igazi korona nehéz. Lenyomja a fejét. De még a vállakat is megroskaszta sokszor.

Mi az, Béka-pajtás? Még mindig engem bámulsz? Tudod-e, hogy szép szemed van? Ilyen tüze lehetne a feketegyémántnak, ha volna. Mondd, miért nézel olyan állhatatosan? Talán bizony Te vagy az elátkozott királyfi, és szeretnéd megkérni lányom kezét, hogy felszabadítson a varázslat alól? De nekem nincs ám lányom! És ha volna is... Ámbár, ami azt illeti, helyes legény vagy. Ruhádat kissé szűkre szabták ugyan, mégis szép. Eszembe jut, a királyfiakat is mindig szűk nadrágban rajzolják. Az bizony! Ejnye, ejnye... Pedig éppen meg akartalak valamire szépen kérni, de nem tudom, összefér-e magas származásoddal. Nem fogdoznád össze a szűnyogokat? Nem valamennyit, csak éppen azokat, amelyek engem csípnek. Megteszed?... Hogy nagyon sovány falatok?... Ez bizony igaz. Szitakötő koma is azért olyan karcsú, mert rajtuk nőtt fel. De nézd csak azt ott! Amelyik rólam szállt el. Látod, milyen szép gömbölyű? Tele van vérrrel. Szép piros, meleg embervérrrel. No lám, így lesz belőlem pelikán. Csakhogy én nem magzataimat táplálom véremmel, hanem a szűnyo-

gokat. Hogy csak mese, amit a pelikánról beszélnek? Meglehet. De szép.

Hopp! Mi az? Talán bizony a Te koronád drágakövei suhantak el előttem? Jaj, hogyan csillogtak, villogtak, ragyogtak, tündököltek! Ilyesmit láthatott Aladin, amikor lámpájával bevilágított a kincseskamrába. Hogy csak jégmadár volt?... Meglehet. Mégis csak szép volt. Még nálad is szebb. Pedig Te sem vagy ám utolsó legény! Olyan az a zöldbe ágyazott két szemed... Mint a lép kútja?... Nem. Ez az eget tükrözi vissza. Mint a tengerszem?... Igen. Ez az! Mint a tengerszem, amelyben a környező fenyőóriások sötétsége tükröződik. Parányiságukban is mélyek és titokzatosak és sötétek és ragyogóak.

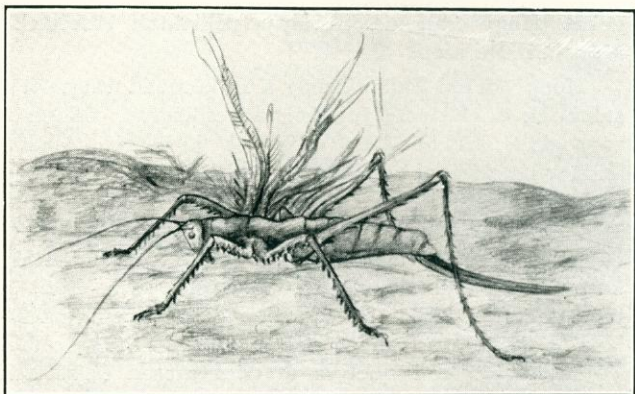
Pompás! Ezt szépen csináltad, Béka-pajtás. Ekkora ugrással bajnoki címet nyerhetnél Békaországban. De mire való volt a nagy sietség? Csak nem a törpegémtől ijedtél meg? Le sem tudna talán nyelni. Nézzük csak! Magam is hallottam valami súrlódást... Hát persze... Már megint egyik botom úszik a vízen! Eredj csak, Szikra, hozd ki! Aztán megyünk haza. Ördög vigye azokat a csíntalan halakat! Még csak nyugodtan horgászni sem hagyják az embert...

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Ritka óriási sáskafaj Budapesten. Sok kiránduló nem is sejtí, milyen ritka állatfajok élnek fővárosunk környékén. Ilyen a Budai-hegyek állatvilágának egyik legérdekesebb alakja, az óriási termetű, csak ritkán megfigyelhető fűrészslábú-sáska (*Saga serrata* Charp.) is. Aki derült, napsütéses őszi napokon az erdei tisztásokat felkeresi, tapasztalhatta, hogy ilyenkor a fűben nagyon sokféle sáska és szöcske rejtőzködik. A sétalók lába előtt lépten-nyomon különbözőszínű, barnás, pirosas, kék és zöld állatok ugrálnak fel; helyenként olyan sok, hogy szinte el sem tudjuk képzelni, honnan kerültek elő olyan tömegesen. Ha az aljnövényzetet alaposabban szemügyre vesszük, szerencsés esetben megtalálhatjuk a fűrészslábú-sáskát is, hazai sáskavilágunknak ezt a különös alakú képviselőjét.

A furcsa testalkatú fűrészslábú-sáska a magyarországi legnagyobb fajok közé tartozik. A nagy példányok tizenkét centiméter hosszúra is megnőnek, színük élénkzöld, s rögtön felismerhetjük őket a — különösen első lábukon — fűrész fogaihoz hasonló apró kis fogszerű nyúlványok sorairól. Kardalakú, hosszú tojócsovíuk elárulja, hogy nőstények; ez azért nevezetes, mert hímét Magyarország területéről eddig még nem ismerünk. Az állatok nálunk szűzen szaporodnak (*parthenogenesis*), a tőlünk délre és délkeletre eső szárazabb vidékeken azonban a fűrészslábú-sáska hímjei is megtalálhatók.

E sáskák szárnyai elcsenevéstek, ezért repülni nem tudnak, hanem csak nehézkes szökésekkel menekülnek az ember elől. Ha egyet megfogunk, élénken védekeznek, kapálóznak, s ha nem vagyunk eléggé óvatosak, megharapja kezünket. A náluk kisebb állatok veszedelmes ragadozója. Fogságban tartott példányaim a növényi táplálékot is megrágták ugyan, de korántsem tagadták meg rabló természetüket. Szívesen fogadták

Fűrészlábú-sáska. A szerző ceruzarajza.

az elébük tartott lisztkukacokat és naponta ötöt-hatot is megettek. A csipesszel feléjük nyújtott állatokat fűrészes lábukkal viszik szájukhoz és szétdarabolva fogyasztják el. Az irodalom adatai szerint petéiket a földbe rakják, nálam azonban az egyik állat a tartódobozba helyezett el egy petét. A peték megnyúlt, hosszúkás alakúak, feltűnően nagyok — tíz-tizenkét milliméter hosszúak — szürkésbarnák és élénken fénylők.

A fűrészlábú-sáskát nálunk először a Gellérthegyten találták meg. Azóta már több más helyről is ismeretessé vált, nevezetesen a Svábhegy néhány pontjáról, valamint a Nagyhárshegyről, ahol a hárshegyi kőbányában Pongrácz Sándor dr. tizenegy évvel ezelőtt egy alkalommal tizenegy példányt fogott. Azóta, bár többször is keresték, nem került elő, de az idén augusztus közepén vitéz Gozmány László-val a Hárshegyen három újabb példányt fogtunk. Egyet Gozmány a Hárshegy tetején, a kilátó mellett talált, a másik két példányra az említett kőbányában akadtunk rá. Miként már mondtuk, a nálunk fogott állat valamennyi nőstény. A magyar állatvilág területéhez legközelebb Dalmáciában találtak egy hímét, ezt a bécsi Naturhistorisches Museum gyűjteményében őrzik.

A sáskák rendszerében a fűrészlábú-sáska eléggé elszigetelt, külföldi rokonaival összehasonlítva, mégis arról győződhetünk meg, hogy a nagy zöld szöcskefélékkel, a Locustidákkal lehetnek távolabbi rokoni kapcsolatai.

Pongrácz szerint hazánk déli állatvilágelemei közé tartozik, de már nagyon régi lakója a Kárpátok medencéjének, s valószínűleg a pannoniai tenger kiszáradását követő füves puszták kialakulásával terjedt el nálunk. A füvespusztai életmódot azonban csak oroszországi rokoni tartották meg, mert nálunk a hegyes-dombos vidékeken 5—600 méterig is felhatol.

Azok a kirándulók, akik derült őszi délutánokon a száraz budai tisztásokon ezzel a furesca kis állattal találkoznak, bizonyára nem sejtik, hogy egy régi korból idekerült és meghonosodott faj képviselőjét látják. Az avatottaknak azonban a fajok vándorlásáról, az alkalmazkodásról és elterjedéséről sokat mond el Oroszország déli pusztáinak ez a különös vándora.

Wagner János dr.

ÁLLATKERTI HÍREK

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

A kanálcőrű-bakcsó (*Canchroma cochlearia* L.)

Dél-Amerika erdőségeikkel szegélyezett folyóinak, mocsarainak partjain, Guyanától Brazília déli részéig mindenütt honos. A társaságot nem kedveli, rendszerint magányosan él.

A fiatal kanálcőrű-bakcsó tolla a hátán fakó rozsdabarna, idősebb korában pedig világos, hamvas kékes-szürke. Feje teteje fekete. Fészkelése idején tizenkét-tizennégy centiméter hosszú tollak alkotta bőbitája van. Nyaka és melle sárgásfehér, hasa fahéjbarna. Szeme igen nagy, barna, majdnem fekete. Legszembetűnőbb kanálszerű széles, lapos csőre. Nevét is erről kapta.

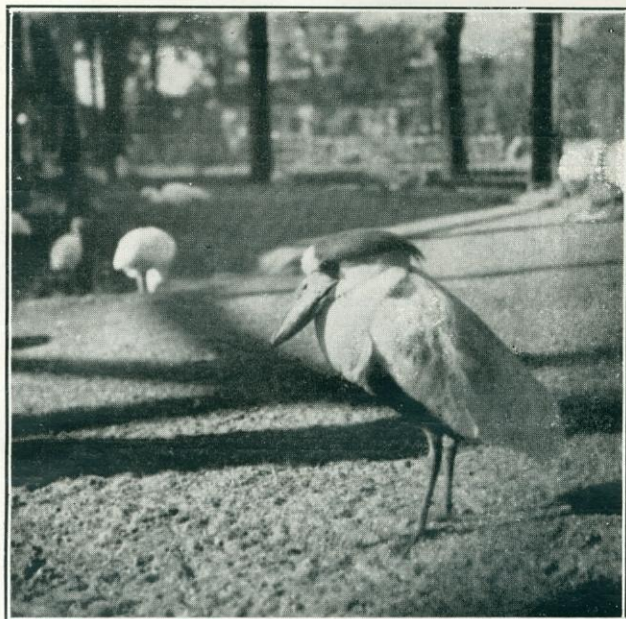
Életmódja a mi bakcsónkéhez hasonló. Inkább az esti szürkületben élénk. Kisebb víziállatokkal, főképen halakkal táplálkozik. A vizek partján órákhozott türelmesen leleskedik és ha egy arra úszkáló hal ezüstös oldala megcsillan, csőrével hirtelen a vízbe vág és a halat ügyesen elkapja. Hasonló helyzetben holdfényes éjszakán az állatkerti nagy röpde kis tavának partján gyakran láttuk. Mereven, mozdulatlanul a vízbe bámult. Bár úszkáló halat nem találhatott, helyét csak akkor hagyta el, amikor a hold az épület mögé jutott és a kis tavat árnyék borította.

Két kanálcőrű-bakcsónk van. Az egyik a nyáron négy tojást tojt, sajnos, terméketlenek voltak. Tojása a hazánkban is honos bakcsóéhoz hasonló, csak valamivel kisebb, hegye tompább, színe egy árnyalattal halványabb kékeszöld.

A kanálcőrű-bakcsó a nagyröpde lakóival békében él. Társait nem bántja, nem üldözi, de érti a módját,

Tojó kanálcőrű-bakcsó az állatkerti nagy röpdeben
Szombath László felvétele.

A kanálsőrű-bakcsó arcéle. Szombath László felvétele.

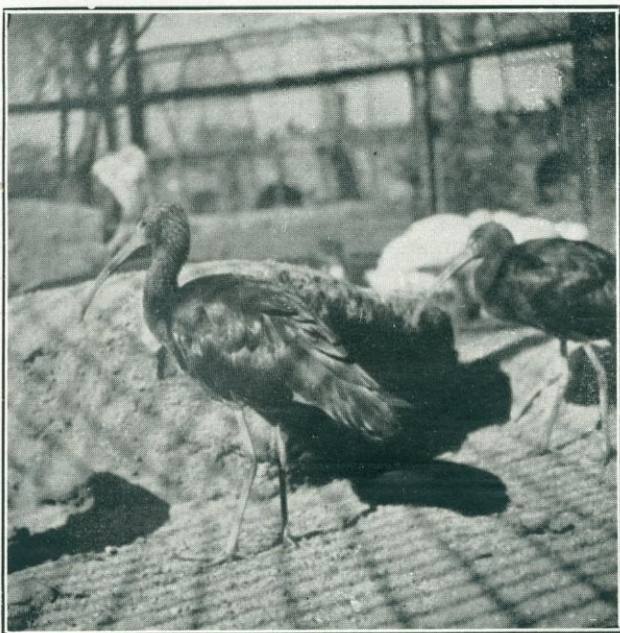
hogy tekintélyét megóvja. Magához közel egy madarat sem enged és a nála jóval nagyobb tantaluszoktól sem fél. Fogságban nem igényes, csupán a hideget nem tűri.

Szombath

Ibiszek. Az ibisz kistermetű, legfeljebb házityúk nagyságú, arányos testalkatú madár. Feje kicsiny, csőre erős. Csőrének töve vastag, hegye vékony, tompa és ívesen lefelé görbült.

Az ibiszeknek számos faja van; az egész Föld mérsékelt és meleg vidékein mindenütt van képviselőjük. Legtöbb fajuk Dél-Amerika mocsaras vidékein él. Hallal, kisebb rákokkal, csigákkal, férgekkel táplálkoznak, ezenfelül sok rovar is elpusztítanak.

Ibiszeket minden állatkertben láthatunk. Egyes

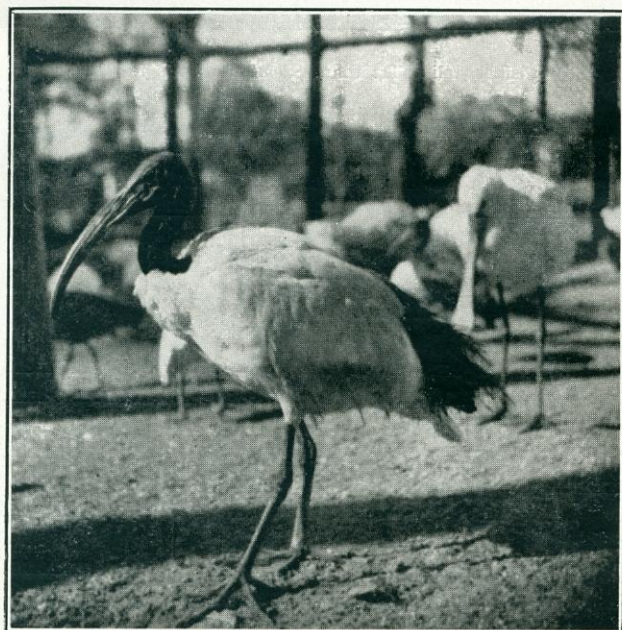

Fiatal batla az állatkerti nagy röpdében. Szombath László felvétele.

fajok szívósak. Fogságban sokáig élnek, megszelídülnek és más madarakkal jól megférnek. Állatkertünkben egy európai, egy afrikai és két amerikai ibisz van. A legismertebb köztük a batla, másnéven a magyar-ibisz (*Plegadis falcinellus* L.), ez hazánkban is honos. Az állatkertünkben gondozott batlák kisbalatoni fészkelőtelepükről valók. Tollazatuk acélfényű sötétbarna, ezért a társaságukban levő világosabb többi madár között könnyen rájuk ismerhetünk.

Afrikában él az egyiptomi-ibisz (*Ibis aethiopica* Lath.), a régi egyiptomiak szent madara. Tollruhája fehér, válltollai feketék és finoman foszlottak. Fején és nyakán csupasz bőre fekete. A legnagyobb termetű ibiszek egyike.

A legfeltűnőbb köztük a vörösibisz (*Eudocimus ruber* L.). Ez Észak-Amerika déli részén és Dél-Amerika északi részén is honos, a legtöbb azonban az Amazon folyam mocsaras vidékén él. A fiatal példányok színe

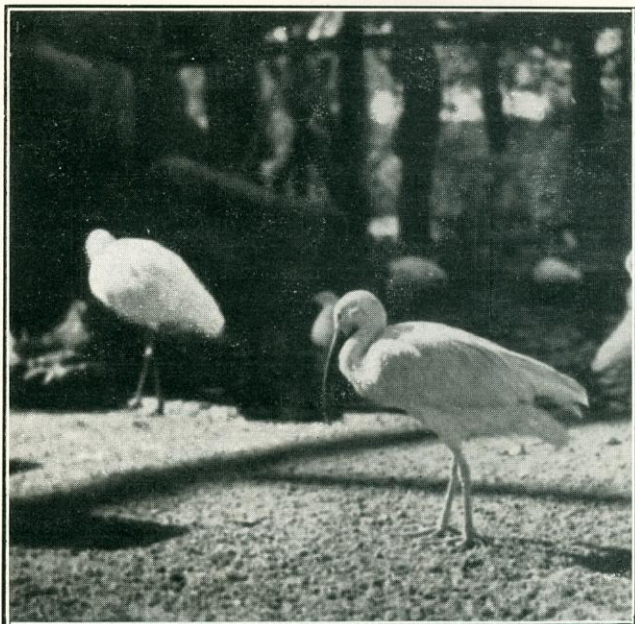
Egyiptomi-ibisz. Szombath László felvétele.

cinóbervörös. Idősebb korában színe megváltozik és télen halványabb, nyáron pedig sötétebb rózsaszínű. Fészkelési ideje a nyári hónapokra esik. Ekkor csőre feketésbarna lesz, feje két oldalán pedig a télen tollal takart csupasz bőre igen megduzzad és vérvörösre színeződik.

Negyedik ibiszünk, a sárganyakú-ibisz (*Theristicus melanopsis* Gm.), Braziliában és Peruban honos. Háta barnásszürke, feje és nyaka szalmasárga. Szeme körül fekete, álla alatt ugyancsak fekete csupasz kis tokája van. Lába erős, aránylag vastag, lábujjai rövidek. Hazájában az erdőségekben él. A vizet fogságban is ritkán keresi fel.

Néhány év előtt terveztük, hogy ibiszgyűjteményünket tovább fejlesztjük. A háború miatt a forróégövi madarak szállítása, sajnos, megszűnt, ezért arra törekszünk, hogy legalább meglévő példányainkat mennél tovább épségben tartsuk.

Szombath

Vörösbisz téli tollazatban. Szombath László felvétele.

AZ IFJÚSÁGNAK

MADARAIM.

Írta: Reményi Józsefné.

Falu végén, domb tetején van a házunk kert közepén. Itt is, ott is a nagy kertben kicsi fészkek, madárházak, fában odúk, a madárcák ott laknak, ott élnek. Ha télire el is szállnak, tavasszal mindig visszatérnek.

De vannak aztán kis madarak, amelyek télen is itt maradnak.

Itt van mindig az őszapó, a parányi kis madár, hosszú farkincával; rózsabokorban fészkel és kilenc fiókát nevelt fel a nyáron.

Ott, a földön, surran a vörösbegy, hirtelen megáll, nagyot bókol és tovább megy.

Régi lakója kertünknek egy öreg sármány is, aranyárga a begye, hasaalja, »ce-ce-ce-ce-ciiii,« szólal meg egy fa tetején, fönt, a magasban.

Ökörszem is akad, látom néha villanásszerűen a kökénybokron átsurranni, néha meg hátul, az udvaron, az ölfarakások hézagaiban eltűnni, megbújni.

Feketerigó is van szép számmal. És szén-cinke? Meg sem tudnám mondani, hány van.

Tavaly őszutóján, alig hogy kikerült az etetődeszka az ablak elé, máris ott termett egy szén-cinke, kopogott és benézett az ablakon. S elmondta sokszor, hogy jól megértjük, hogy el ne felejtjük: »Künn sincs, kint sincs, ennivaló már semmi sincs!«

Attól fogva mindig tele volt a deszka mindenféle jóval, madárnak valóval; volt ott tökmag, kendermag, faggyú, szalonna, de mert a sármány a lisztes magvakat jobban szereti, hát köles, búza, darált kukorica, no meg egy kis vagdalt hús, lisztkukac a rigók számára.

S napról-napra mind több lett a szárnyas vendég; jöttek a távoli erdő széléről, jöttek a rétről, a mezőről.

A rögszínű kis pipiske, faluvégek kis madara, sohasem száll fára, sem bokorra, a ház tetején pihent meg és onnan jött le az etetődeszkára. A szemtelen verébseregben volt már a pintyek tarka sokadalma, amikor egyszerre csak, nagy hóvihár után, megjelent egy kékcinképár.

Ettől fogva persze csak őket lestük, őket vártuk, a legjobb falatokat nekik szántuk.

A hosszú, zord télen remegve vártuk a tavaszt, mert hátha az első meleg napsugárral a búbajos kis kékcinkék is elszállnak a többi madárral együtt. De nem így történt!

Ahogy az ablakon kilestem, ahogyan a kertben jöttem-mentem, láttam őket hol itt, hol ott, de mindig csak olyan fán, amelyen madárházikó volt. Alighanem lakást kerestek, mert minden fészkekodút megnézték, s amikor kijöttek, fölötte egy faágon ülve, tanakodva, csicseregtek. Megegett néha, hogy hangosabb volt a csicseregés, talán nem egy véleményen voltak? Vajjon ilyenkor ők is, akárcsak mi, emberek, veszekedtek, tanakodtak?

Zöldelő pázsíton áll egy öreg hársfa, oda tért mindig vissza a két kis madárka. Van ott egy fészkekodú, igen szűk a nyílása, alighanem azt tartották alkalmasnak fészkekakásra.

Ki-bejártak, csiviteltek, majd a takarítás nagy munkájába kezdtek. Száraz fűszálat hozott elő a fészkekből az egyik, mohát a másik, repülés közben a földre dobták és megint eltűntek a fészkekoduban.

Ilymódon folytatták egy darabig, de valami nem tetszhetett nekik, mert kis idő múlva leültek az öreg hársra tanakodni.

Szót szó követte, beszélt az egyik, szólt a másik, én meg az ablak mögött azon gondolkodtam, amíg a madárcák csicseregését figyeltem, mi, emberek, ugyan miért nem érthetjük az állatok beszédét?

De halljátok csak, hogy aztán mi történt!

Az egyik madárka bebújt az oduba, s ami szemetet, piszkot ott talált, a bejárat mellett függő másiknak kiadogatta. Egymást felváltva, így dolgoztak szorgalmasan, majd a jól végzett munka után boldogan elszálltak, hogy a gyümölcsösben végignézzenek minden fát, minden bokrot és keressék a repedésekben, ághajlatokban a rovar, a kukacot.

Már azt is láttam, hogy fészkekakáshoz fogtak, mert amikor az öreg hársra visszatértek, kis csőrükben tollat, pihét hoztak.

Talán már nem mennek el, talán már itt maradnak s ők is kertünk kis lakói lesznek, a kék cinegemadarak.

Kéziratokat nem örzünk meg és nem adunk vissza.

Felölös nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató
Budapest székesfőváros házinyomdája 1940 — 10374